DOI: https://doi.org/10.37547/supsci-ojp-05-03-62 Pages: 542-548

Oriental Journal of Philology

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:
http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about

PRACTICE OF USING DEDUCTIVE APPROACH IN TEACHING AND ASSESSING RECEPTIVE SPEECH SKILLS IN ARABIC

Shaxribonu M. Raximova
PhD Student
Uzbek State University of World Languages
Email: shaxribonuraximova8@gmail.com
Uzbekistan, Tashkent

ABOUT ARTICLE

Key words: arabic language, receptive speaking skills, assessment, teaching, approach, deductive approach, grammar, text, rules, reading and listening comprehension.

Received: 06.03.25
Accepted: 08.03.25
Published: 10.03.25

Abstract: The purpose of this article is to explore specific aspects of teaching and assessing Arabic language learners' receptive language skills using a deductive approach. By teaching and assessing Arabic receptive language skills, learners can gain a deeper understanding of the language and build a solid foundation for other skills. This approach has been shown to have a positive impact on their future professional and academic success.

ARAB TILIDAGI RETSEPTIV NUTQ MALAKALARINI O'QITISHDA VA BAHOLASHDA DEDUKTIV YONDASHUVDAN FOYDALANISH AMALIYOTI

Shaxribonu M. Raximova
Tayanch doktorant
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Email: shaxribonuraximova8@gmail.com
O'zbekiston, Toshkent

MAQOLA HAQIDA

Kalit so`zlar: arab tili, retseptiv nutq malakalari, baholash, o'qitish, yondashuv, deduktiv, grammatika, matn, qoida, o'qish va tinglab tushunish.

Annotatsiya: Ushbu maqolada arab tilida tahsil oluvchi talabalning retseptiv nutq malakalarini deduktiv yondashuv asosida o'qitish va baholashni o'ziga xos jihatlarini o'rganishga qaratilgan. Arab tilida retseptiv ko'nikmalarni o'rganish va baholash orqali talabalar tilni chuqurroq anglashlari va boshqa ko'nikmalarga asos bo'ladigan kuchli tayanchni hosil qilishiga misollar bilan

keltirilgan. Bu yondashuv ularning kelajakdagi kasbiy va akademik muvaffaqiyatlariga ijobiy ta’sir koʻrsatishi dalillangan.

ПРАКТИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЕДУКТИВНОГО ПОДХОДА ПРИ ОБУЧЕНИИ И ОЦЕНКЕ НАВЫКОВ РЕЦЕПТИВНОЙ РЕЧИ НА АРАБСКОМ ЯЗЫКЕ

Шахрибону М. Рахимова
Докторант
Узбекский государственный университет мировых языков
Email: shaxribonuraximova8@gmail.com
Узбекистан, Ташкент

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: арабский язык, рецептивные разговорные навыки, оценка, обучение, подход, дедуктивный подход, грамматика, текст, правила, чтение и понимание на слух.

Аннотация: Целью данной статьи является изучение конкретных аспектов обучения и оценки рецептивных речевых навыков студента, изучающего арабский язык, на основе дедуктивного подхода. Изучая и оценивая навыки восприятия арабского языка, учащиеся могут глубже понять язык и заложить прочную основу для других навыков. Доказано, что этот подход оказывает положительное влияние на их будущие профессиональные и академические успехи.

Kirish. Mamlakatimizda arab tilini oʻqitish jarayonida mavjud baholash tizimlari ba’zan umumiy yondashuvga asoslanib, har bir talabaning individual rivojlanish darajasini hisobga olmasligi mumkin. Deduktiv yondashuv asosida retseptiv koʻnikmalarni baholash tizimini takomillashtirish, arab tili oʻrganishni samarali qilish bilan birga, baholashda ham yangicha yondashuvlarni qoʻllash imkoniyatini yaratadi. Bu oʻz navbatida, xalqaro til ta’limi standartlariga muvofiq baholash tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda ta’lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning kengayishi bilan deduktiv yondashuv asosida arab tilidagi retseptiv koʻnikmalarni oʻrgatish va baholashning yangi metod va vositalarini ishlab chiqish ehtiyoji ortib bormoqda. Talabalar tomonidan yangi bilimlarni tushunish va anglashda yanada samarali yondashuvlarni qoʻllash uchun texnologik yechimlar arab tili ta’limini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Baholash jarayoni oʻqituvchining asosiy vazifalaridan biri boʻlib, talabalarning ilmiy saviyasini rivojlantirish va oshirishga samarali ta‘sir koʻrsatadi. Baholash ta‘limning eng samarali omillaridan biridir. Arab tilidagi retseptiv nutq malakalarini baholash matn turi, talabaning oʻqish darajasi va baholash maqsadi

kabi turli omillarni diqqat bilan ko‘rib chiqishni talab qiladigan muhim vazifadir. Arab tilidagi retseptiv nutq malakalarini baholash murakkab jarayon bo‘lib, u lug‘at bilimi, grammatik ko ‘nikmalar va ravonlik kabi bir nechta omillarni o ‘z ichiga oladi. Yondashuvni tanlash baholashning aniq maqsadlariga va baholanayotgan ko ‘nikmalarga bog‘liq bo‘ladi. Tadqiqotchi Sh.M. Muradkasimovaning ta’kidlashicha baholay olmoq -narsa, hodisa yoki harakatga baho bermoq, uning ahamiyati, qadr-qimmati haqida fikr bildirmoq qo‘llansada assessment talabalarning ko‘nikma va malakalarini, ularning rivojlanish darajasini baholashda barcha o‘lchov mezonlarini qamrab oluvchi atamadir. (Muradkasimova, 2022, pp. 72-85). Talabalarning retseptiv til ko‘nikmalarini deduktiv yondashuv asosida arab tilida baholashga yo‘naltirilgan mashqlar tizimi bilan shug‘ullangan olimlar orasida bir necha taniqli tadqiqotchilar mavjud. Ular arab tilini o‘qitishda qoidaga asoslangan, ya'ni deduktiv yondashuvni tadqiq qilish va qo‘llash bilan shug‘ullanganlar. Talabalarning retseptiv til ko‘nikmalarini deduktiv yondashuv asosida arab tilida baholashga yo‘naltirilgan mashqlar tizimini ko‘rib chiqqan tadqiqotchilar orasida Mansour Jassem Al-Dafiri, Muhammad Al-Khuli, Abdullah Yusuf Al-Ghamdi va Saeed Al-Mohanna kabi olimlar mavjud (al-Mansur Abdallah,1985, p. 66). Ular arab tilini o‘qitishda deduktiv yondashuv orqali qoidalarni tushunish va tilni o‘rgatish tizimlarini rivojlantirish bilan shug‘ullanganlar.

Al-Dafiri arab tili o‘qitish usullari va ularning samaradorligini o‘rganishga yo‘naltirilgan. U tilni o‘rgatishda qoidalarni oldindan tushuntirib, o‘quvchilarning ko‘nikmalarini rivojlantirish haqida tadqiqot olib borgan. Uning izlanishlari ko‘pincha o‘quvchilarning grammatik tushunchalarini rivojlantirish va tilni aniq tushunish orqali o‘zlashtirishga qaratilgan. Al-Dafiri arab tili o‘qitish jarayonida deduktiv yondashuv orqali talabalarni grammatik qoidalar asosida tilni o‘rganishga va tushunishga yo‘naltirilgan mashqlar tizimini rivojlantirishga e'tibor qaratadi.

Al-Khuli arab tilini o‘rgatish bo‘yicha ko‘plab ilmiy maqolalar va kitoblar yozgan. U o‘z tadqiqotlarida arab tilini o‘qitish va baholashda qoidalarga asoslangan (deduktiv) usullarni qo‘llagan. Uning tadqiqotlari arab tilini o‘qitishda nazariy asoslar va qoidalarga e'tibor berishga urg‘u beradi.

Al-Khuli deduktiv yondashuvni talabalarni qoidalar asosida o‘rgatishda muhim hisoblaydi va uning amaliy tadqiqotlari arab tili o‘qitish metodikalarida bu yondashuvning samaradorligini tahlil qiladi.

Al-Ghamdi arab tili o‘rgatishda o‘quvchilarning til tushunish qobiliyatlarini oshirishda deduktiv yondashuvni qo‘llagan. U talabalarning arab tilidagi grammatik qoidalarni tushunish orqali matnlarni tushunishlariga yordam beradigan usullarni o‘rgangan.

Al-Ghamdi o‘z tadqiqotlarida arab tilini o‘rgatishda talabalarga grammatik va sintaktik qoidalarni tushuntirish orqali ularning retseptiv til ko‘nikmalarini oshirishga qaratilgan mashqlar tizimini rivojlantirishni taklif etadi.

Al-Mohanna arab tilini chet tili sifatida o‘rgatish usullariga bag‘ishlangan tadqiqotlar olib borgan va baholash tizimlarida qoidaga asoslangan yondashuvlarni rivojlantirgan. Uning izlanishlari deduktiv yondashuv orqali talabalarni matnlarni tushunishga yo‘naltirilgan mashqlar bilan tanishtirishga qaratilgan.

Al-Mohanna talabalarning retseptiv til ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun qoidalarni tushuntiradigan va keyin matnlar ustida ishlashga yo‘naltirilgan mashqlarni qo‘llashni targ‘ib qiladi.

Talabalarning retseptiv til ko‘nikmalarini baholashda deduktiv yondashuv haqida olimlarning fikrlari haqida ko‘proq ma'lumot olish uchun, avvalo deduktiv yondashuvning nima ekanligini va uning qanday qo‘llanilishini tushunish muhimdir.

Bilamizki, talaba ona tilisi bo‘lmagan tilni o‘rganish mobaynida turli qiyinchiliklarga duch keladi. Arab tilini asosiy yoki ikkinchi chet tili sifatida o‘rganish davrida ham, ko‘nikmalarni qabul qilishda juda katta xato va qiyinchiliklar yuzaga keladi. Tilni tez va samarali o‘rgatishda yondashuvlarning o‘rni ahamiyatlidir. Deduktiv yondashuv yoki deduksiya — bu bilish jarayonida fikrda umumiy bilimlardan juz’iy, qisman bilimlarga kelishdir. Deduktiv yondashuv yordamida tadqiqotchi bir sinf, bir jins, bir guruh predmet yoki hodisa to‘g‘risidagi umumiy bilimlardan ularning har biri haqida alohida bilimlarni hosil qiladi. Insonning bilish tajribasidan shu narsa ma’lumki, agar biron xusu siyat bir sinf yoki bir jinsdagi hamma predmet yoki hodisalarga xos bo‘lsa, bu xususiyat shu sinf yoki jinsga oid har bir predmet yoki hodisaga ham xos bo‘ladi. (Dmitrusenko, 2018, p. 42).

Deduktiv yondashuv, umumiy prinsiplardan yoki nazariyalardan aniq natijalarga yoki xulosalarga erishish uchun mantiqiy xulosalash metodidir. Til o‘rganishda deduktiv yondashuv, umumiy grammatik qoidalar, til strukturalari yoki nazariyalar asosida muayyan til qoidalari yoki tushunchalarni aniqroq tushunishga yordam beradi.

Talabalarning retseptiv til ko‘nikmalarini deduktiv yondashuv asosida baholashga yo‘naltirilgan mashqlar tizimi o‘quvchilarning tilni tushunish (o‘qish va eshitish) qobiliyatlarini aniqlash va baholashda qoidalar va nazariyalardan aniq xulosalar chiqarish orqali o‘rgatiladi. Bu yondashuv talabalarning mavjud grammatik qoidalar va til nazariyalari asosida tilni to‘g‘ri tushunishlarini ta'minlashga qaratilgan.

Arab tilida talabalarning retseptiv til ko‘nikmalarini deduktiv yondashuv asosida baholashga yo‘naltirilgan mashqlar tizimini tadqiq qilgan olimlar orasida Said Mohammed Ali, Mohamed H. A. Hassan, Abdallah S. Bassiouney, va Amani K. Ibrahim kabi olimlar mavjud

(Abdisalam Issa-Salwe, 1993, pp. 523–534). Ularning tadqiqotlari arab tilini oʻqitishda deduktiv yondashuvning oʻrganish va baholash jarayoniga taʼsirini koʻrib chiqqan va bu yondashuvni samarali qoʻllash usullarini taklif qilgan.

Talabalarning retseptiv til koʻnikmalarini deduktiv yondashuv asosida baholashga yoʻnaltirilgan mashqlar tizimi, talabalarni grammatik qoidalar va nazariy tushunchalarga asoslanib tilni toʻgʻri tushunish va amaliyotda qoʻllashga yoʻnaltiradi. Bu yondashuv talabalarning analitik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va tilni chuqurroq oʻrganishlariga yordam beradi. Baholash tizimida ushbu yondashuvni qoʻllash, talabalarning nazariy bilimlarini aniq va izchil baholashga imkon beradi.

Natijalar. Arab tilida retseptiv koʻnikmalarni baholash metodlari oʻquvchilarning tilni toʻgʻri tushunishlarini ta'minlash va ularning til qobiliyatlarini ob'ektiv baholashga qaratilgan. Matnni oʻqish, tinglab tushunish, grammatika va leksikani tushunish kabi koʻnikmalarni oʻlchash uchun turli xil baholash tizimlari qoʻllaniladi. Integrativ baholash usullari esa talabalarni umumiy til tushunchasini rivojlantirishga va nazariy bilimlarini amaliyotda qoʻllashga undaydi. Ushbu metodlar yordamida oʻqituvchilar talabalarning til oʻrganish jarayonidagi muvaffaqiyatlarini baholash va ularni kelgusi oʻquv faoliyatida yoʻnaltirishlari mumkin.

Arab tiliga oʻrgatishda retseptiv koʻnikmalarni egallash darajasini baholash metodlari oʻquvchilarning oʻqish va eshitish qobiliyatlarini oʻlchash va baholashda muhim rol oʻynaydi. Bu baholash usullari talabalar tilni qanchalik yaxshi tushunishini aniqlashga, ularning grammatik va leksik bilimlarini sinashga va umumiy til oʻzlashtirish darajasini baholashga yoʻnaltirilgan.

Oʻqish malakasini baholash:

Bu metodlar oʻquvchilarning arab tilidagi matnlarni tushunish qobiliyatini baholaydi. Matnni oʻqish qobiliyatini oʻlchashda talabalarning grammatik tuzilmalar, lugʻat boyligi va matn konteksti boʻyicha bilimlari sinovdan oʻtkaziladi. Koʻzdan kechirish testlari, savol-javob testlari, boʻsh joylarni toʻldirish mashqlari orqali baholanadi.

Tinglab tushunish malakasini baholash:

Tinglab tushunish qobiliyatini baholash talabaning arab tilidagi audio va video materiallarni tushunish darajasini aniqlashga qaratilgan. Bu baholash usullari talabalar eshitganlarini toʻgʻri talqin qilishga yordam beradi. Audio savollar, diktant, ovozli dialoglar yordamida baholanadi.

Grammatika va leksikani baholash:

Ushbu metodlar talabalar grammatik qoidalar va lugʻat boyligini qanchalik yaxshi tushunishlarini oʻlchashga moʻljallangan. Bu usul talabalar nazariy bilimlarini amaliyotda qoʻllashini baholaydi. Grammatik testlar, leksik testlar, sinovdan oʻtkazish mashqlari orqali baholanadi.

Integrativ baholash:

Integrativ usullar talabaning umumiy til koʻnikmalarini, ya'ni oʻqish va eshitish qobiliyatlarini birgalikda baholaydi. Bu usul orqali talabalar nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etish imkoniyatiga ega boʻladi. Loyihalar va prezentatsiyalar, oʻqish va eshitishni birgalikda bajarish mashqlari, yozma ishlar yordamida baholanadi.

Olimlar arab tilining islom tili sifatidagi ilmiy mohiyatini, uning aniqligini, atamalarning semantik sohasining kengligini alohida taʻkidlaydilar. Islom lugʻatida markaziy soʻz yoki atama bilan belgilangan konseptual tuzilma yozilgan, boshqa semantik sohalar bilan kesishgan semantik soha ularning tuzilmalari bilan oʻzaro bogʻlangan boʻlib chiqadi. Arab tilini oʻrganish boʻyicha amaliy mashgʻulotlarda ta’lim faoliyatining asosiy shakllari sifatida turli usullar qoʻllaniladi: materialni tushuntirish, soʻrovnoma, mashqlar, suhbat, munozara va boshqalar (Yabborov, 2020, p.45).

Xulosa. Arab tiliga oʻrgatishda retseptiv koʻnikmalarni egallash darajasini baholashda qoʻllaniladigan yondashuvlar talabalarni nazariy bilimlarni amaliyotda qoʻllashga yoʻnaltiradi. Bu baholash metodlari talabalarning tilni toʻgʻri tushunish qobiliyatlarini rivojlantiradi va ularning til oʻzlashtirish jarayonidagi muvaffaqiyatlarini ob’yektiv baholash imkonini beradi. Turli baholash tizimlari yordamida oʻqituvchilar talabalarning bilim darajasini aniqlab, ularni keyingi oʻquv bosqichlarida yoʻnaltirishlari mumkin. Bu esa til oʻrganish jarayonini yanada samarali va intensiv borishiga xizmat qiladi. Deduktiv yondashuv talabalarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirdi, ularga nazariy bilimlarni amaliy mashqlar orqali mustahkamlash imkoniyatini beradi. Retseptiv koʻnikmalar, ya’ni oʻqish va tinglash, tilni bilish darajasini baholashda muhim mezonlar hisoblandi. Ushbu koʻnikmalar nafaqat talabalarning tilni tushunish qobiliyatini oshiradi, balki ularni mustaqil ishlashga ham undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Al-Muhtasib al-Mujahid Hamzah - Ali - Hamzah - Sulayman - Hamzah - al-Mansur Abdallah, (1985). Madeleine Schneider, 'Les inscriptions arabes de l'ensemble architectural de Zafar-Dhi Bin (Yémen du Nord)', Journal asiatique 273 p. 66// R.B. Serjeant & R. Lewcock, San'a'; An Arabian Islamic City. London 1983, pp. 61-2.// Robert W. S tookey, Yemen; The Politics of the Yemen Arab Republic. Boulder 1978, p. 110. (in Arabic)
2. Abdisalam Issa-Salwe, (1993).The Failure of The Daraawiish State, The Clash Between Somali Clanship and State System, paper presented at the 5th International Congress of Somali Studies, December 1993// Abdi Sheik Abdi, Divine Madness: Mohammed Abdulle Hassan (1856–1920), Zed Books Ltd., London, // Silberman, Leo. "The 'mad' Mullah: Hero Of Somali Nationalism." History Today (Aug 1960) 10#8 pp 523–534. (in Arabic)

3. Dmitrusenko I.N., (2018) "Teaching foreign language receptive vocabulary to students of psychology faculties in the process of independent reading". Obucheniye inyozichnoe retseptivnoe leksike studentov psixologicheskix fakul'tetov v prossese samostoyatel'nogo chteniye -Moscow – 242 p. (in Russian)

4. Yabborov G.Ya,(2020). "Methods and techniques of teaching Arabic in higher education institutions". Oliy o 'quv yurtlarida arab tilini o 'qitish metodikasi va texnikasi.– Baku - 145 p. (in Uzbek)

5. Muradkasimova K. Sh, (2022). "Competency in assessing foreign languages: current state and needs in practice // Foreign languages in Uzbekistan". Chet tillarni baholash kompetensiyasi: amaliyotdagi holat va ehtiyojlar// O'zbekistonda xorijiy tillar — №.3 (44). Tashkent— 150 p. https://doi.org/ 10.36078/1658738640. (in Uzbek)